

Redovisning av hållbart förädlingsvärde

Att företagen ändrar innehåll och upplägg i sin hållbarhetsrapportering mellan åren försvårar möjligheterna att bedöma utvecklingen över tid. Det är dessutom svårt att jämföra företag inom samma bransch eftersom företagen har stora möjligheter att i hållbarhetsrapporten välja ut olika aspekter som de vill redovisa. I denna artikel föreslår Arne Fagerström, Fredrik Hartwig och Peter Lindberg en hållbarhetsredovisningsmodell som utgår från data som redan finns tillgänglig i företagets befintliga redovisningssystem. Modellen delas upp i de fyra hållbarhetsdimensionerna finansiell, social, miljömässig och teknologisk hållbarhet.

Under en lång tid har hållbart företagande diskuterats. Efter Brundtlandrapporten 1987 som utarbetades av FN:s Världskommission för miljö och utveckling uppstod en ökad fokusering på miljöproblem. I rapporten fastslogs att hållbar utveckling är "...development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs." (World Commission on Environment and Development, 1987, s. 41). Därefter har organisationers behov av att extert redovisa sin påverkan på miljö och samhälle successivt ökat. Green accounting, social redovisning, "triple bottom line"-redovisning (TBL) och Global Reporting Initia-

tives (GRI) är exempel på modeller för hållbarhetsrapportering. Enligt KPMG (2014) inkluderade 71% av 4 100 granskade företag världen över hållbarhetsaspekter i sina redovisningsrapporter. I undersökningen ingick de hundra största företagen i Sverige (sett till omsättning) och 79% av dessa gav information om frågor kopplade till hållbarhet.

Ett problem för användarna av hållbarhetsrapporteringen är att företagen ändrar innehåll och upplägg av sin hållbarhetsrapportering mellan åren. Detta försvårar och i vissa fall gör det omöjligt att bedöma utvecklingen från ett år till ett annat för ett givet företag. Att jämföra företag även inom samma bransch är också svårt eller omöjligt eftersom företagen har stora möjligheter att i hållbarhetsrapporten välja ut olika aspekter som de vill redovisa (och välja bort andra). Risken med denna cherry-picking är att hållbarhetsrapporterna blir mindre användbara.

Nedan föreslår vi en hållbarhetsredovisningsmodell som utgår från data som redan finns tillgängligt i företagets befintliga redovisningssystem. En fördel med modellen är att den, till skillnad från hållbarhetsrapportering, utgår från hårda monetära data och är reviderbar. Modellen är standardiserad, dvs den tillåter inte cherry-picking, vilket underlättar jämförelser mellan företag och över tid (vilket vi återkommer till nedan). Modellen delas upp i de fyra olika hållbarhetsdimensionerna finansiell, social, miljömässig och teknologisk hållbarhet.

Fyra hållbarhetsdimensioner

Hållbart företagande bygger på tanken om "going concern". Enligt Fremgren (1968) kan "going concern" (fortlevnadsprincipen) vara en bra utgångspunkt för analys och bedömningar men bara om "if it is justified by evidence in the particular case". Indikationer för ett företags "going concern" måste sökas i flera hållbarhetsdimensioner, utöver finansiell hållbarhet. Ett företags hållbarhet eller "going concern" kan ses i följande dimensioner:

1. Finansiell hållbarhet: Den finansiella hållbarheten kan analyseras med hjälp av data från den klassiska finansiella redovisningen.
2. Social hållbarhet: Information om den sociala hållbarheten ges delvis i den traditionella redovisningen i form av till exempel lönekostnader och skattekostnader.

3. Miljömässig hållbarhet: Det finns i viss utsträckning uppgifter kopplade till den miljömässiga hållbarheten i den traditionella redovisningen i form av miljökostnader och avskrivningar på miljöinvesteringar.
4. Teknologisk hållbarhet: Information om teknologisk hållbarhet ingår indirekt i den traditionella redovisningen i form av FoU-kostnader och avskrivningar på FoU-investeringar.

Skillnaden mellan hållbarhetsrapportering och hållbarhetsredovisning

Den moderna reglerade redovisningen och revisionen har utvecklats under cirka 100 år. Den ansamlade erfarenheten i form av misslyckanden och företagsskandaler har gett redovisnings- och revisionsprofessionen värdefull kunskap som successivt byggts in i redovisningsregleringen. Det är därför klokt att utgå ifrån den finansiella redovisningen när redovisning för hållbarhet ska byggas upp.

Notera skillnaden i traditionell redovisning och rapportering. Redovisning sker systematiskt efter givna principer och god redovisningssed. Rapportering för hållbarhet är mindre uppstyrd och regler och sedvänja har ännu ej hunnit utvecklas. Detta (det vill säga reglerad redovisning respektive oreglerad rapportering) ger också ett begreppspar för revision och granskning (assurance). Revision (av finansiell redovisning) bygger på rekommendationer och god revisionsd. Revision kan göras av den traditionella redovisningen eftersom den är reglerad. Granskning (av rapporter) är mindre systematiserad och kan göras av hållbarhetsrapportering som ännu ej är tillräckligt reglerad.

Den modell vi föreslår är en modell för hållbarhetsredovisning (det vill säga inte en modell för hållbarhetsrapportering).

Den traditionella redovisningen sträcker ut en hand ...

Tanken med vår modell är att den traditionella redovisningen ska "sträcka ut sin hand" och kopplas ihop med hållbarhetsrapporteringen. Detta görs med hjälp av en modifierad förädlings-

värdeanalys¹. Eftersom modellen är standardiserad, och därmed försvårar cherrypicking (som är vanligt inom hållbarhetsrapportering), underlättar den jämförelser över tid och mellan företag. Informationen i förädlingsvärdeanalysen är dessutom verifierbar och därmed reviderbar. Bristen på jämförbarhet, verifierbarhet och reviderbarhet lyfts ofta fram som nackdelar med dagens hållbarhetsrapportering.

Ovan har begreppet förädlingsvärdeanalys diskuterats. Men vad står begreppet förädlingsvärde för? Begreppet förädlingsvärde kommer ursprungligen från nationalekonomin, men används också vid analyser av företag. Summan av alla produktionsvärden i ett land minus den insats av varor eller tjänster som krävs för denna produktion är lika med ett lands bruttonationalprodukt (BNP)². Ett enskilt företags förädlingsvärde är omsättningen minus externa kostnader (=insatsvaror eller insattjänster)³. När förädlingsvärdena hos samtliga företag i en nation summeras så erhålls BNP⁴.

Förslag till framtida hållbarhetsredovisningsmodell

Den modell som vi förordar är alltså en modifierad variant av en traditionell förädlingsvärdemodell. Modellens styrka ligger dels i att data från den traditionella redovisningen utnyttjas vilket möjliggör revision, dels i att den fokuserar på hur mycket varje hållbarhetsdimension erhåller av det genererade förädlingsvärdet för perioden vilket möjliggör jämförelser. Den traditionella förädlingsvärdemodellen har vi kompletterat med hur mycket av förädlingsvärdet som används till miljö och till teknologi.

En intressant till företaget kan här se till exempel hur mycket utdelningen uppgår till, vad löneomkostnaden är, hur mycket skatt som betalas, hur stora miljökostnaderna är etc i förhållande till förädlingsvärdet. Förädlingsvärdet fördelas i denna modell till de fyra hållbarhetsdimensionerna finansiell, social, miljömässig och teknologisk hållbarhet (som diskuterades tidigare). Ett antagande är att det måste råda en balans i denna fördelning - mellan de olika hållbarhetsdimensionerna - för att företaget på sikt ska överleva. Finansiell hållbarhet handlar om att företagets verksamhet måste generera ett tillräckligt stort överskott så att finansierarna, det vill säga ägarna och långivarna, kan få en marknadsmässig avkastning på sitt kapital. Social hållbarhet handlar om att medarbetarna får rimliga löner och att en skälig del av förädlingsvärdet kommer det offentliga till del. Miljömässig hållbarhet och teknologisk hållbarhet handlar om att företaget gör miljö- och teknologiska satsningar. Den bakomliggande tanken är att företaget på sikt inte överlever om exempelvis medarbetarnas villkor inte är rimliga eller investeringar i ny teknik inte genomförs.

Det är viktigt att förstå modellens restriktioner. Den viktigaste restriktionen är att den endast mäter fördelningen till de olika hållbarhetsdimensionerna. Modellen ger ingen information om hur effektivt dessa medel används. Den mäter således endast input-värden och inte output-värden.

I den modifierade förädlingsvärdemodellen nedan har vi ett fiktivt företag med en omsättning om 20 853 miljoner kronor och ett förädlingsvärde om 5 803 miljoner kronor. Eget kapital i det fiktiva företaget uppgår till 7 340 miljoner kronor. Modellen visar tydligt hur förädlingsvärdet fördelas till de olika hållbarhetsdimensionerna. Det finns också ett antal standardiserade nyckeltal som utgår från information i den modifierade förädlingsvärdemodellen.

FUNDERAR DU PÅ ATT SKRIVA EN FÖR- DJUPNINGSARTIKEL?

Hör av dig till chefredaktör
Pernilla Halling:
pernilla.halling@far.se
08-506 112 41

Fördelningsmodell: Förädlingsvärdet (FV) till de olika hållbarhetsdimensionerna (MKr)	
Nettoomsättning	20 853
Externa kostnader	-15 060
Förädlingsvärde	5 803

Fördelning av förädlingsvärde		% av FV	% av Omsättning
1. Finansiell hållbarhet Not 1			
Till ägare och kreditgivare			
Betald utdelning	465		
Finansnetto	248		
Totalt	713	12,3%	3,4%
2. Social hållbarhet Not 2			
Till anställda			
Företagsledning/styrelse	57		
Övrig personal	2 100		
Totalt	2 157	37,2%	10,3%
Till offentlig sektor			
Betald företagsskatt	124		
Uppskjuten företagsskatt	335		
Punktskatter (ej moms)	200		
Totalt	659	11,3%	3,2%
3. Miljömässig hållbarhet Not 3			
Miljökostnader	307		
Avskrivning miljöinvesteringar	150		
Totalt	457	7,9%	2,2%
4. Teknologisk hållbarhet Not 4			
FoU-kostnader	357		
Avskrivningar FoU	43		
Totalt	400	6,9%	1,9%
Kvar i företaget Not 5			
Avskrivningar exkl på miljö/ FoU (från RR)	1 378		
För framtida avskrivningar på investeringar	39		
Totalt	1 417	24,4%	6,8%
Total användning	5 803	100%	

Not 1. Finansiell hållbarhet

Eftersom vi lever i en marknadsekonomi är det av vikt att ägarna och långivarna får en kapitalavkastning som är konkurrenskraftig. Om företagets verksamhet under en längre tid inte genererar ett överskott som är tillräckligt stort (som kan komma ägarna och långivarna till del), finns risken att företaget på sikt får svårt med kapitalförsörjningen.

Not 2. Social hållbarhet

Det är vidare av vikt, för företagets långsiktiga överlevnad, att företagets medarbetare samt det offentliga får en skäligen del av

företagets överskott. Om inte riskerar det oskrivna (sammhälle)-kontraktet mellan företaget och medarbetarna/det offentliga att brytas. Mer konkret handlar social hållbarhet om att de anställda får hållbara löner och det offentliga kan ta ut skatter på en långsiktigt hållbar nivå.

Not 3. Miljömässig hållbarhet

Om företaget inte gör miljömässiga satsningar kan det riskera företagets långsiktiga överlevnad. Resurser som läggs på miljöåtgärder kan vara miljöinvesteringar (som skrivs av) och miljökostnader.

Not 4. Teknologisk hållbarhet

Slutligen är det av vikt att företaget gör teknologiska satsningar för att inte hamna på efterkälken. Exempelvis måste företag lägga resurser på forskning och utveckling av nya produkter, för att överleva på längre sikt. Resurser som läggs på teknologi kan vara investeringar i forskning och utveckling (som skrivs av) och direkta kostnader för forskning och utveckling.

Not 5. Kvar i företaget

Den del av förädlingsvärdet som inte allokeras till 1, 2, 3 och 4 ovan är övriga avskrivningar samt ett utrymme för framtida avskrivningar på investeringar.

Hållbarhetsindikatorer

Utifrån informationen i den föreslagna modifierade förädlingsvärdemodellen, kan man göra nyckeltalsberäkningar. Nyckeltalen, som i huvudsak alltså bygger på den ovan presenterade modellen, kan ses som hållbarhetsindikatorer ur fyra olika perspektiv. Finansiell hållbarhet är viktig för långsiktig överlevnad men så är även den sociala, miljömässiga och teknologiska hållbarheten. I tabell 1 ges några exempel på nyckeltal eller om man så vill hållbarhetsindikatorer. Samtliga hållbarhetsindikatorer är kvotmätt som i de flesta fall hamnar inom intervallet 0-1 (eller 0% till 100% om man så vill).

Tabell 1. Några exempel på nyckeltal/hållbarhetsindikatorer (med data från förädlingsvärdemodellen)

1. Indikator på finansiell hållbarhet:	
Betald utdelning / Förädlingsvärde = $465 / 5803 = 8\%$	Visar hur stor del av förädlingsvärdet som kommer ägarna till del.
Betald utdelning / Eget kapital = $465 / 7340 = 6\%$	Visar hur stor avkastning, i form av utdelning i förhållande till eget kapital, som kommer ägarna till del.
2. Indikator på social hållbarhet:	
Lönekostnader / Förädlingsvärde = $2157 / 5803 = 37\%$	Visar hur stor del av förädlingsvärdet som kommer medarbetarna till del.
3. Indikator på miljömässig hållbarhet:	
Miljökostnader / Förädlingsvärde = $457 / 5803 = 8\%$	Visar hur stor del av förädlingsvärdet som läggs på miljöinvesteringar (avskrivningar) och övriga miljökostnader.
4. Indikator på teknologisk hållbarhet:	
Tekn. kostnader / Förädlingsvärde = $400 / 5803 = 7\%$	Visar hur stor del av förädlingsvärdet som läggs på FoU-investeringar (avskrivningar) och övriga FoU-kostnader.

Förslagsvis kan indikatorerna ge grönt ljus (=hållbarheten är i dagsläget tillfredställande), orange ljus (=hållbarheten är i dagsläget någonstans mittemellan tillfredsställande och icke-tillfredsställande) eller rött ljus (=hållbarheten är inte tillfredsställande). Om till exempel miljöhållbarhetsindikatorn visar 1% (det vill säga om 1% av förädlingsvärdet går till miljöåtgärder) kan det vara mycket som talar för att just den indikatorn bör lysa rött. Inom vilka intervall indikatorerna ska lysa grönt, orange eller rött är emellertid en empirisk fråga, som bör kopplas till den faktiska sannolikheten för att företaget inte överlever. Man kan tänka sig absoluta intervaller (till exempel att 0-20% av förädlingsvärdet går till miljöåtgärder = rött ljus) och man kan också tänka sig relativa intervaller som bygger på jämförelser med andra företag i samma bransch (till exempel att mer än 25 procentenheter över eller under branschgenomsnittet = rött ljus).

Sammanfattning och avslutning

Den ovan presenterade modifierade förädlingsvärdemodellen syftar till att bredda möjligheten för externa intressenter att bedöma företagets hållbarhet. Den bärande tanken är att hållbarhet inte bara är finansiell hållbarhet utan även social, miljömässig och teknologisk hållbarhet. Om det råder obalans mellan hur stor del av förädlingsvärdet som fördelas mellan dessa fyra hållbarhetsdimensioner riskerar företaget att inte överleva på sikt.

Baserat på data i förädlingsvärdemodellen erhålls intressanta nyckeltal/hållbarhetsindikatorer. Eftersom modellen är standardiserad, till skillnad från dagens hållbarhetsrapportering, möjliggör den jämförbarhet i tid och rum, det vill säga man kan se hur hållbarhetsindikatorerna förändras över tid i ett och samma företag och man kan jämföra olika företag med varandra. Informationen i förädlingsvärdemodellen är dessutom verifierbar och därmed reviderbar. Slutligen utgår modellen från hårda data som redan finns tillgänglig i det befintliga redovisningssystemet.

Den modifierade förädlingsvärdemodellen, och de presenterade nyckeltalen/hållbarhetsindikatorerna, kan komma att behöva ytterligare konkretisering och operationalisering. Detta är ett första idéutkast och förhoppningen är att den föreslagna modellen kan utvecklas ytterligare av forskare och/eller praktiker som är intresserade av redovisning och hållbarhet.

Fotnoter

- 1) Nedan används begreppen förädlingsvärdeanalys och förädlingsvärdemodell synonymt.
- 2) Detta är BNP mätt från produktionssidan. (BNP kan också mätas från användningssidan och är då lika med konsumtion + investeringar + export - import).
- 3) För att kunna jämföra förädlingsvärdet i stora och små företag - samt se förändringar över tid i ett och samma företag - används nyckeltalet förädlingsgrad, som är förädlingsvärdet dividerat med omsättningen. Förädlingsgraden tenderar att skilja sig åt mellan olika branscher, varför jämförelser bör göras branschvis.
- 4) I nation X där det endast finns två företag - företag A med ett förädlingsvärde om 10 och företag B med ett förädlingsvärde om 7 - är BNP:n således 17.

Arne Fagerström är professor vid Högskolan i Gävle
Fredrik Hartwig är lektor vid Högskolan Dalarna
Peter Lindberg är doktorand vid Högskolan i Gävle